

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน กรณีศึกษาบ้านหนองตอง ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยเน้นการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ผ่านกระบวนการประเมินผลกระทบทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย คุณค่าการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้าน จากการศึกษาโครงการฯ ว่าจะส่งผลกระทบต่อหมู่บ้าน โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่เกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการฯ โดยผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ ศึกษาสภาพทางสังคมปัจจุบันของประชาชน และคาดการณ์ผลกระทบทางสังคมทั้งทางบวกและทางลบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการ และเพื่อให้ข้อเสนอแนะแนวทางในการบรรเทาผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาที่เน้นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการสังเกต การใช้แบบสอบถามและการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารพร้อมกับการเก็บข้อมูลภาคสนาม จึงขอสรุปเนื้อหาผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

โครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน ดำเนินการโดยบริษัท ปาย เคบีที ทรานสปอร์ต จำกัด ลักษณะ เป็นโครงการขนส่งขนาดใหญ่เป็นการดำเนินกิจการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าแบบกระเช้า มีเส้นทางจากจังหวัดเชียงใหม่ไปยังจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีระยะทางประมาณ 127 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง 45 นาที สามารถอำนวยความสะดวกให้กับบุคคลในท้องถิ่นและภายนอกได้ ระยะเวลาในการก่อสร้างโครงการประมาณ 3 ปี โดยโครงการฯ ได้มีการกำหนดเส้นทางเริ่มต้นจากสถานีที่ 1 บ้านดงป่าตัน อำเภอแม่แตง

จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถานีต้นทาง ตรงไปยังสถานีอำเภอป่า ซึ่ง เป็นสถานีที่ 2 สถานีอำเภอปางมะผ้าเป็นสถานีที่ 3 สถานีคอกก่างบอไฟ อำเภอปางมะผ้าเป็นสถานีที่ 4 และสถานีที่ 5 ซึ่งเป็นสถานีปลายทางที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการฯ จะประกอบไปด้วยตัวสถานีรับส่งผู้โดยสาร เสารับสายเคเบิลซึ่งจะพาดผ่านพื้นที่ของหมู่บ้านต่างๆ ทั้งที่เป็นพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ทำกิน และพื้นที่เอกชน นอกจากนั้นยังผ่านพื้นที่ของอุทยานฯ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น บ้านหนองตอง หมู่ที่ 7 ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในบริเวณบ้านหนองตอง โครงการฯ จะประกอบไปด้วยเสาเดี่ยวจำนวน 2 เสา ทำหน้าที่รับสายเคเบิลซึ่งจะพาดผ่านพื้นที่ของหมู่บ้านในระยะใกล้สามารถมองเห็นบริบทและวิถีชีวิตของคนภายในชุมชนได้อย่างชัดเจน

ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ บริบททางสังคมพื้นที่หมู่บ้านหนองตอง ผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และแนวทางหรือมาตรการป้องกันเพื่อผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพาน เชียงใหม่ – แม่ฮ่องสอน โดยได้นำเสนอผลกระทบตามประเด็นดังนี้

5.1.1 ผลกระทบทางด้าน คุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์

1. ผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากมีโครงการฯ

ชาวบ้านมีความกังวลในเรื่องการทำลายทรัพยากรป่าไม้เพราะในการก่อสร้างเสาดังกล่าวต้องมีการถางป่าในบริเวณดังกล่าวถึง 2 ไร่ และไม่ใช่แค่เป็นการทำลายต้นไม้มันบริเวณนั้นเท่านั้น ยังเป็นการทำลายลูกไม้ที่กำลังเจริญเติบโต รวมไปถึงสัตว์ป่าที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้น ทั้งบนดินและในดิน จะเกิดการอพยพย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในป่าที่ลึกเข้าไป ส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถหาของป่าได้เหมือนเดิม และยังส่งผลต่อใช้เส้นทางเดินป่า เนื่องจากอาจจะต้องบุกเบิกทางเดินใหม่ที่ไกลกว่าเดิม อีกทั้งเส้นทางในการลำเลียงวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างจะต้องตัดผ่านที่นาที่สวนที่ชาวบ้านใช้ทำการเกษตร และการสูญเสียที่ดินบริเวณจุดก่อสร้างอาจเกิดดินสไลด์ในช่วงฤดูฝนมีอัตราเสี่ยงต่อการเกิดดินถล่ม เกิดความสกปรกไม่สามารถใช้การได้ อาจทำให้ปิดกั้นทางไหลของน้ำ ทำให้น้ำเปลี่ยนทิศทางและเกิดน้ำท่วมบ้านเรือนและพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านซึ่งมีผลกระทบต่อหมู่บ้าน การคมนาคมอาจส่งผลต่อการเกิดอุบัติเหตุกรณีที่มีจำนวนรถบรรทุกที่เพิ่มขึ้น ด้านการใช้พลังงานไฟฟ้าปริมาณอัตราการใช้ไฟฟ้าอาจจะเพิ่มขึ้น

2. ผลกระทบเชิงบวกของการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากมีโครงการฯ

โครงการดังกล่าวสามารถให้ประโยชน์กับหมู่บ้านได้เช่น การมีระบบคมนาคมที่ทันสมัย ทำให้หมู่บ้านพัฒนาและสามารถเดินทางได้สะดวกรวดเร็วมากขึ้น อีกทั้งยังเอื้ออำนวยต่อการขนส่ง วัตถุประสงค์ทางการเกษตร ลดความเสี่ยงต่อการขนย้ายอุปกรณ์ทางการเกษตรที่มีราคาสูง ลดความล่าช้า ในการจำหน่ายต่อผู้ขายรายย่อย การปรับปรุงถนนในหมู่บ้านให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นชาวบ้านก็จะสามารถติดต่อสื่อสารและการคมนาคมสะดวกก็จะสะดวกขึ้น เช่น การขนย้ายผู้ป่วย การติดต่อราชการ และการสำรวจไฟฟ้าตามพื้นที่ที่มีสายเคเบิลพาดผ่าน เป็นต้น ส่วนด้านการจัดการระบบไฟฟ้า จะดีขึ้นมีสถิติไฟดับที่ลดลง เนื่องจากการเข้ามาของโครงการขนาดใหญ่จะต้องมีการเตรียมการวางแผน และสำรองให้เพียงพอต่อการใช้ไฟฟ้าซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านและหมู่บ้านพื้นที่ใกล้เคียง

5.1.2 ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

1. ผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากมีโครงการฯ

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านอาจจะเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ไปสู่ การเปลี่ยนแปลงด้านชีวิตแบบดั้งเดิม มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากแรงงานในภาคเกษตรไปสู่ภาค ธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการแก่นักท่องเที่ยว ความเจริญอาจทำให้วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้าน บางอย่างสูญหายไป การแต่งกายชุดประจำเผ่ารวมถึงความเชื่อหรือความเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้น การควบคุมหรือปกครองยากลำบาก อาจทำให้เกิด อาชญากรรม ปัญหาสังคม ปัญหาเสพติด ชาวบ้านเกรงว่าจะเกิดการจัดสรรผลประโยชน์ไม่ลงตัว ทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน ด้านการรองรับจากการบริการด้านสาธารณสุขจะไม่เพียงพอต่อ ความต้องการของชาวบ้านและแรงงานต่างถิ่น สถานีอนามัยและโรงพยาบาลอาจไม่สามารถ รองรับความต้องการของประชาชนที่มีมากขึ้นได้ ชาวบ้านมีอัตราเสี่ยงกับภาวะความเครียดที่เกิด จากจำนวนประชากรต่างถิ่นมากขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนลดน้อยลงมีการแข่งขันทางตลาด สูง อีกทั้งระบบการรองรับขยะแบบเดิมไม่สามารถรองรับได้ จะต้องเกิดปัญหาการตกค้างของสาร อันตรายในดินและเกิดมลพิษทางอากาศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนด้านประเพณีและวัฒนธรรมใน ท้องถิ่นอาจมีการดัดแปลงและเปลี่ยน ไปจากเดิมเนื่องจากการเข้าใจถึงภูมิปัญญาอย่างแท้จริงอาจจะ ถูกกลืนไปกับการพัฒนาที่เพิ่มขึ้นส่วนด้านการท่องเที่ยวและสุนทรียภาพเป็นสิ่งที่จำเป็นต้อง อาศัยจินตนาการจากเดิมที่เคยเห็นป่าไม้และทิวเขาสลับซับซ้อน สายเคเบิลเป็นสิ่งแปลกปลอมที่บด บังธรรมชาติที่สวยงาม

2. ผลกระทบเชิงบวกของการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากมีโครงการฯ

ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่นการจำหน่ายของที่ระลึกตามสถานีหลัก การเก็บค่าเช่าพื้นที่ทำสถานีในรูปแบบของภาษี บำรุงท้องถิ่น ทำให้สภาพความเป็นอยู่และการดูแลจากภาครัฐมีมากขึ้น เช่น การโครงการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพหลากหลายและสามารถดำเนินชีวิตไปพร้อมกับความเจริญได้ การพัฒนาจากโครงการขนาดใหญ่นำมาซึ่งความเจริญ ทั้งทางด้านการศึกษาจะเกิดการพัฒนามีแหล่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางสามารถติดต่อและเชื่อมโยงกับเทคโนโลยีได้อย่างดี ปัญหาครอบครัวก็จะลดลงเนื่องจากการดูแลภายในครอบครัวจะสามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง เช่นการออกไปเรียนต่างจังหวัดของกลุ่มเยาวชนก็จะลดลงความสัมพันธ์ที่ดีและความอบอุ่นภายในครัวเรือนก็จะมามากขึ้น เกิดจิตสำนึกของเยาวชนในการกลับมาพัฒนาบ้านเกิดลดปัญหาสังคมได้ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ด้านสาธารณสุขชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันโรคที่ถูกต้องตามสุขอนามัยเพิ่มขึ้น มีการจัดการขยะอย่างมีระบบมากขึ้น การดูแลสุขภาพอนามัยก็จะมีความทันสมัย มีจำนวนแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ที่เพิ่มขึ้น ลดการสูญเสียชีวิตที่มาจากการเดินทางขณะไปรักษาต่างจังหวัด ด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นหมู่บ้านจะเป็นที่น่าสนใจมากขึ้น มีการเรียนรู้ใหม่ๆ จากสังคมภายนอกประเพณีอื่นๆ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมได้อย่างดี การท่องเที่ยวและสุนทรียภาพ ส่งผลให้กระตุ้นการท่องเที่ยวเพราะความสะอาดสบาย ทันสมัย ใช้เวลาน้อยในการเดินทาง มีความปลอดภัยสูงกว่าการคมนาคมทางบก ทำให้เห็นทิวทัศน์ที่สวยงามของภูเขาที่สลับซับซ้อน

5.1.3 แนวทางหรือมาตรการในเชิงป้องกันผลกระทบทางลบ จากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ในหมู่บ้านหนองตอง ตำบลสบป่อง อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.1.3.1 ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์

การวางแผนเพื่อหาแนวทางในลดผลกระทบทางลบจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่-แม่ฮ่องสอน ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์นั้น สามารถวางแผนเพื่อตั้งรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ เช่น ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งต้องมีการปลูกป่าทดแทน หลีกเลี่ยงพื้นที่ทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย ต้องให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อท้องถิ่นโดยตรง ด้านน้ำและการใช้น้ำควรหลีกเลี่ยงพื้นที่ต้นน้ำ ก่อนดำเนินการก่อสร้าง ควรศึกษาผลกระทบโครงสร้างของดินและระดับความลึกในการตอกเสาเข็มเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับน้ำใช้ในหมู่บ้าน การจัดการขยะต้องไกลจากพื้นที่ต้นน้ำหรือแหล่งน้ำการสำรองสำหรับการอุปโภคบริโภคให้แก่โครงการ มีการวางแผนคำนวณปริมาณน้ำและจัดระบบการบริหารการใช้น้ำอย่างมี

ประสิทธิภาพ ด้านการคมนาคม จะต้องกำหนดเวลาและจำกัดการบรรทุกวัสดุก่อสร้าง พร้อมกับแจ้งให้กรรมการหมู่บ้านและคนในหมู่บ้านได้ทราบก่อนการดำเนินการ ด้านการใช้พลังงานไฟฟ้า ควรวางแผนและสำรองการใช้ไฟฟ้าของโครงการ มีการตรวจสอบการใช้ไฟฟ้าของกระเช้าลอยฟ้าอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาไฟฟ้าดับในการใช้กระแสไฟฟ้าภายในชุมชน มีป้ายบ่งบอกพื้นที่อันตรายจากกระแสไฟฟ้าของโครงการให้ชาวบ้านที่เข้าไปในป่าทราบเพื่อความปลอดภัย

5.1.3.2 ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

การวางแผนเพื่อหาแนวทางในลดกระทบทางลบจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตนั้น สามารถวางแผนเพื่อตั้งรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ เช่น ด้านเศรษฐกิจและสังคม การส่งเสริมการค้าในชีวิตตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแบบอย่างของการปรับประยุกต์เทคโนโลยีที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านสาธารณสุข ให้มีการจัดทำทะเบียนประวัติและใบรับรองแพทย์ของแรงงานต่างถิ่น ให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากโรคติดต่อ การจัดการขยะในชุมชนที่ถูกต้อง ส่วนด้านการท่องเที่ยวและสุนทรียภาพนั้น ควรจัด โปรแกรมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตามสถานที่สำคัญในหมู่บ้าน มีการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่น การแต่งกายชุดประจำเผ่าลีซอ การเรียนรู้ภาษาของชาวลีซอให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน ตกแต่งหรือจัดสภาพแวดล้อมบริเวณเสารับน้ำหนักให้กลมกลืนกับธรรมชาติ เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวในระหว่างโดยสารอยู่ในกระเช้าลอยฟ้า

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาเรื่อง “ผลกระทบทางสังคมจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน” สามารถกำหนดประเด็นสำคัญเพื่ออภิปรายผลการศึกษา ประกอบด้วย

5.2.1 ผลกระทบทางสังคม

5.2.2 แนวทางหรือมาตรการป้องกันผลกระทบทางลบ

ผลกระทบทางสังคม

ปัจจุบันการตื่นตัวถึงความสำคัญของการศึกษาผลกระทบทางสังคมมากขึ้น เพราะการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องมีการศึกษาผลกระทบทางสังคมร่วมไปด้วยซึ่งทั้งสองส่วนมีความเกี่ยวข้องกัน เนื่องจากทุกคนอาศัยอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมเดียวกันแต่มีความแตกต่างกันทั้งการดำรงชีวิตและสภาพสังคมของแต่ละพื้นที่ โครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน เป็นตัวอย่างหนึ่งที่ต้องมีการศึกษาผลกระทบทางสังคมอย่างรอบคอบ โดยนำแนวคิดการประเมินผล

กระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) มาพิจารณาโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน โดยจำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่งสามารถประเมินการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ลักษณะที่สองคือ เข้าใจถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น และลักษณะที่สามของการเสนอทางออกของปัญหา และข้อควรปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม จากการพิจารณาผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น โดยการนำหลักการสร้างฐานข้อมูล (Baseline data) มาพิจารณาข้อมูลจากสถานะในอดีตและในปัจจุบันของชุมชน การเปรียบเทียบกรณีที่มีโครงการและไม่มีโครงการ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพ โอกาสและข้อจำกัดของชุมชน การศึกษาครั้งนี้มิใช่เป็นการศึกษาเพื่อให้เห็นผลดีของด้านในด้านหนึ่ง แต่เป็นการรวบรวมข้อมูลจากสภาพความเป็นจริงของหมู่บ้านหนองตอง ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการดังกล่าว

จากการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมจะเห็นได้ว่าการดำรงชีวิตของชาวบ้านหนองตองเป็นชาวเขาเผ่าลีซอที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ การพัฒนาจากหลากหลายสิ่งหลายอย่างจะพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ความเจริญเติบโตของสังคม การพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต ระบบสังคมในหมู่บ้านหล่อหลอมพฤติกรรมของชาวบ้านให้เป็นไปตามธรรมเนียมวิถีแบบพื้นบ้าน จากสภาพของหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่เชิงเขาซึ่งเหมาะแก่การทำกรเกษตรกรรม เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำไหลผ่านหมู่บ้านตลอดปีการทำกรเกษตรกรรมถือเป็นอาชีพที่สำคัญและเป็นอาชีพหลักของทุกบ้านในหมู่บ้าน การรักษาป่าจึงเป็นเรื่องสำคัญและชาวบ้านก็ช่วยกันรักษาโดยมีการบวชป่าขึ้นทุกปีซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการร่วมกันอนุรักษ์ผืนป่าไว้เพื่อให้มีทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่นั้นสืบต่อไปจากคนรุ่นปัจจุบันไปถึงคนรุ่นอนาคต การพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งเป็นหลักปฏิบัติของหมู่บ้านที่จะต้องคำนึงถึง การตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องลดความสามารถในการสนองความต้องการของพวกเขาเอง จะเห็นจากแนวคิดของโครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ (2541) ที่กล่าวว่าพัฒนาที่ต้องการให้มนุษย์ทุกคนได้รับความสุขตามความจำเป็นพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน ควรให้โอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงเพื่อการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ในแต่ละสังคมอย่างเท่าเทียมกันซึ่งหมู่บ้านต้องการให้คนรุ่นต่อไปได้รับความสุขที่ไม่ต่างจากปัจจุบัน และแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นมีหลักการหลากหลายด้าน ตามแนวคิดของอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2541) ที่ได้กล่าวไว้ว่า หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องเน้นการเสริมอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยรับผิดชอบตามสิทธิการดูแลรักษาชุมชนเอง การเข้าถึงและควบคุมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและการสร้างวินัยท้องถิ่น และสิทธิชุมชนจะต้องได้รับการยอมรับซึ่งฐานะกิจกรรมต่างๆ ของการพัฒนาที่ยั่งยืนควรเป็นไปบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น สนองตอบต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วม

จากระดับล่าง ในการคิดริเริ่ม วางแผน ตัดสินใจ ได้รับผลประโยชน์ ประชาชนในท้องถิ่นได้รับการแจ้งข่าวสารข้อมูลปรึกษาหารือเกี่ยวข้องในขั้นตอนการวางแผน นำแผนแปลงมาสู่ภาคปฏิบัติและจัดการโครงการ ต้องมีความเสมอภาคทางเพศ สิทธิของคนพื้นเมืองและชนกลุ่มน้อยต้องได้รับการยอมรับ มีความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกรวมทั้งเทคโนโลยี การช่วยเหลือและการตลาดอันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นสำคัญ ดังนั้นการพัฒนาจากภายนอกต้องไม่กลืนวัฒนธรรมที่ยังแฝงอยู่ในสังคมทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิม การสืบทอดวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เป็นสิ่งที่มีค่าและควรรักษาไว้ จะเห็นได้จากการแต่งกายที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้แต่งกายในชุดประจำเผ่าในวันสำคัญๆ ของหมู่บ้าน การรักษาภาษาพูดของลีซอ ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของชาวลีซอที่นับวันจะสูญหายไป รวมถึงการรักษาประเพณีวัฒนธรรมและพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ ให้คงไว้

ในทางตรงกันข้ามหากมีโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่ – แม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นการดำเนินกิจการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าขนาดใหญ่ ถึงแม้บ้านหนองตองมีเพียงเสาโครงเหล็กที่รองรับสายเคเบิลพาดผ่าน แต่ถ้ามองในภาพรวมของโครงการผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นจะอำนวยความสะดวก รวดเร็ว โดยสามารถที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้คนในท้องถิ่นในการเดินทางและการขนย้ายสิ่งของที่สะดวกขึ้น เอื้อประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นรายได้หลักของประเทศและรองรับการขยายตัวในด้านการค้าระหว่างประเทศเพื่อนบ้านในอนาคต ซึ่งโครงการฯ ดังกล่าวเป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งวิถีชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ ทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและคุณภาพชีวิต โดยบทเรียนจากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของประเทศที่ผ่านมาแล้วแต่ก่อให้เกิดผลกระทบกับประชาชนในพื้นที่โครงการและพื้นที่ใกล้เคียงผลกระทบทำให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นทั้งในพื้นที่หมู่บ้านและในสังคม ที่ผ่านมาโครงการต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้มีส่วนร่วมจากภาคประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่เจ้าของทรัพยากรและเจ้าของประเทศอย่างแท้จริง ดังนั้นการจะทำโครงการพัฒนาต่างๆ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ ได้มีส่วนร่วมทั้งในขั้นตอนของการวางแผน การตัดสินใจดำเนินโครงการ การควบคุมการดำเนินโครงการ รวมถึงการพิจารณาการจ่ายค่าชดเชยและกำหนดแนวทางการบรรเทาผลกระทบในด้านต่างๆ ว่าบทบาทของเจ้าของโครงการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชนจะเป็นอย่างไรในแต่ละขั้นตอน เพื่อลดปัญหาการตัดสินใจของรัฐและปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลัง

ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากโครงการกับบ้านหนองตองที่สำคัญที่สุดคือการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งการสูญเสียพื้นที่ป่าชุมชน การสูญเสียป่าไม้ รวมไปถึงการ

สูญเสียที่ดินซึ่งเป็นทรัพยากรที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการดำรงวิถีชีวิตที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบัน การถางพื้นที่ป่าเพื่อเป็นจุดตั้งเสาของ โครงการนั้นหมายถึงการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การทำลายแหล่งอาหารของมนุษย์รวมถึงการทำลายระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ป่าบริเวณนั้น การทำลายองค์ประกอบของระบบนิเวศ ส่วนใดส่วนหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบความสัมพันธ์ของระบบนิเวศอื่นๆ ตามไปด้วย โดยผลกระทบต่างๆ สามารถที่จะส่งผลจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่งได้ เมื่อทรัพยากรซึ่งเป็นฐานการผลิตและเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงวิถีชีวิตของชาวบ้านถูกทำลายจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อการเลี้ยงชีพ โดยการหาของป่าจะทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปหาของป่าในพื้นที่ได้ ชาวบ้านต้องเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารและยา รักษาโรคเกิด การพึ่งพาระบบจากภายนอกมากขึ้นและทำให้วิถีของชาวบ้านกับพื้นที่ป่าชุมชนลด ความสัมพันธ์ลง

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหอย่างแท้จริงนั้นต้องพิจารณาการมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่การร่วมคิดร่วมตัดสินใจในการค้นหาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา การร่วมในการปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าผู้นั้นมีโอกาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหามากกว่าผู้ที่ไม่ได้มีความรับผิดชอบโดยตรง จากโครงการก่อสร้างฯ เป็นผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้นเนื่องจากการเดินทางที่รวดเร็วและสะดวกขึ้นนั้น ในทางเศรษฐกิจบ้านหนองตอง คาดหวังถึงผลกระทบทางบวกโดยทางอ้อม คือโครงการจะสามารถช่วยให้เกิดการจ้างงาน การสร้างอาชีพ และการมีรายได้เพิ่มจากนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดทั้งจากภาษีบำรุงท้องถิ่นตลอดจนช่วยลดอัตราว่างงาน และคาดว่าจะมีการอพยพเคลื่อนถิ่นของแรงงานในหมู่บ้านหนองตองโดยจะมีการประกอบอาชีพใหม่ที่เน้นการให้บริการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและการผลิตอาหาร ที่พักและการให้บริการตามสถานที่ท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ คือชุมชนแออัด ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย มลพิษทางอากาศ กากของเสียที่เป็นพิษ ค่าครองชีพสูงขึ้นการอพยพเข้ามาของแรงงานต่างถิ่น ล้วนส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตอำเภอปางมะผ้าและหมู่บ้านใกล้เคียง สิ่งที่สำคัญคือปัญหาที่ดินที่ชาวบ้านอาจขายที่ดินซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองให้กับนายทุนในการสร้างรีสอร์ท เกสต์เฮาส์ เกิดการกว้านซื้อที่ดินทั้งเพื่อเก็งกำไรและการลงทุนของนายทุนทั้งในประเทศและนอกประเทศจะทำให้ในอนาคตกรรมสิทธิ์ที่ดินที่เคยเป็นของชาวบ้านในการทำการเกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมจะถูกเปลี่ยนมือ วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวบ้านอาจไม่มีให้เห็นอีกต่อไปเพราะชาวบ้านไม่อาจทน

ต่อกระแสและแรงของการพัฒนาที่รุกคืบเข้าข้างพื้นที่ อนุรักษ์อย่างมาก ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของของหมู่บ้าน ถูกทำลาย การพัฒนาหนักไปด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปจะทำให้เกิดความสมดุลของธรรมชาติและสังคมและก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย การพัฒนาเมืองให้เจริญในด้านต่างๆ ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดแหล่งชุมชนแออัดสำหรับคนจนจำนวนมากด้วย การพัฒนาชนบทให้ทันสมัยด้วยไฟฟ้าและถนน คนที่ยากจนต้องอพยพจากชนบทไปรับจ้างในเขตเมืองมากขึ้น

ในปัจจุบันการหลงไหลทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วย จนทำให้เกิดการทำลายคุณค่าและเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ ไปการยอมรับวัฒนธรรมที่หลงไหลเข้ามาโดยไม่ได้กลั่นกรองให้รอบคอบ ทำให้เกิดภาวะทันสมัยแต่ไม่มีอารยธรรมในหลายๆ ด้าน เช่น การหลงไหลในดนตรีตะวันตกจนหลงลืมดนตรีพื้นเมือง การเชื่อในความรู้ของโลกตะวันตกจนลืมนโยบายที่ท้องถิ่น การเลียนแบบการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม ฯลฯ ซึ่งเป็นแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากผลพวงของการพัฒนานี้ในอนาคต จากโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐทุกโครงการย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจจะเปลี่ยนไปในทางที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลงก็ได้ การเปลี่ยนแปลงนั้นขึ้นอยู่กับระยะเวลาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงย่อมที่จะส่งผลทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนตามไปด้วยและส่งผลกระทบมาถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ความคิด และจะต้องทำให้คนทุกกลุ่มในสังคมได้รับผลดีจากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันสามารถที่จะเก็บรักษาสิ่งที่มีค่าของสังคมนั้นทั้งธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมให้ตกทอดแก่คนรุ่นต่อไป ได้มีโอกาสชื่นชมและได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศและท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

แนวทางหรือมาตรการป้องกันผลกระทบทางลบ

การกำหนดแนวทางหรือมาตรการป้องกันผลกระทบทางลบจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่-แม่ฮ่องสอน เป็นการเตรียมความพร้อมที่สามารถลดผลกระทบทางสังคม เพื่อประกอบการพิจารณากำหนดทางเลือกที่เหมาะสม ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ แผนโครงการ ให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชนและสังคมในพื้นที่ก่อสร้างโครงการ ทั้งแนวทางหรือมาตรการป้องกันผลกระทบด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์และด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต

1) เน้นการเสริมอำนาจให้แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยรับผิดชอบตามสิทธิการดูแลรักษาชุมชนเอง การเข้าถึงและควบคุมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและการสร้างวินัยท้องถิ่น และสิทธิชุมชนจะต้องได้รับการยอมรับซึ่งฐานะของการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) กิจกรรมต่างๆ ควรเป็นไปบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น สนองต่อความต้องการของชุมชนท้องถิ่น

3) การมีส่วนร่วมจากระดับล่าง ในการคิดริเริ่ม วางแผน ตัดสินใจ ได้รับความประโยชน์ ประชาชนในท้องถิ่นได้รับการแจ้งข่าวสารข้อมูลปรึกษาหารือเกี่ยวข้องในขั้นตอนการวางแผน นำแผนแปลงมาสู่ภาคปฏิบัติและจัดการ โครงการ

4) ความเสมอภาคทางเพศ

5) สิทธิของคนพื้นเมืองและชนกลุ่มน้อย

6) ความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ

7) ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกรวมทั้งเทคโนโลยี การช่วยเหลือและการตลาดอันนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นสำคัญ

5.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การศึกษาเพื่อหาแนวทางหรือมาตรการลดผลกระทบทางสังคม เพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันผลกระทบนั้น จำเป็นต้องอาศัยหน่วยงาน 3 หลัก คือ ชุมชน หน่วยงานรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้รับผิดชอบโครงการ เพื่อให้สามารถกำหนดกรอบการทำงานได้อย่างชัดเจน และเพื่อสร้างความร่วมมือตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม

2. ควรมีการศึกษาผลกระทบทั้งทางลบและทางบวกอย่างละเอียด อีกทั้งการเตรียมตัวกับการเปลี่ยนแปลงทุกด้านให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนซึ่งรูปแบบและขนบธรรมเนียมประเพณีของลือชเอาไว้ ทั้งในช่วงของการก่อสร้างและเมื่อเปิดดำเนินการ

3. ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพจากโครงการขนาดใหญ่ที่ดำเนินการแล้วกับโครงการที่กำลังจะเริ่มก่อสร้างเพื่อให้เห็นถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการบรรเทาผลกระทบและเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ ในการคมนาคมขนส่ง โดยสำรวจความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวทั้ง

ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาท่องเที่ยวหรือผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจากผู้ประกอบการจากรถประจำทาง รถเช่า เพื่อหารับฟังความคิดเห็นและหาแนวทางร่วมกัน

2. ควรทำการศึกษาเพื่อหาแนวทางเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการปรับตัว เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของชาวต่างชาติ

3. ควรทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาผลกระทบทางสังคมแบบเชิงลึกมากขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved